

บทคัดย่อ

การแก้ไขปัญหามุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมาได้ดำเนินงานภายใต้แนวคิดการพัฒนาบนพื้นฐานของชุมชน (community based development) ซึ่งเป็นการริเริ่มการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่ดำเนินงานโดยกลุ่มรากหญ้า (grass root) เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและสร้างชุมชนที่เข้มแข็งด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชุมชนจะสามารถแก้ไขปัญหาการถูกไล่รื้อและพัฒนาชุมชนจนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง แต่ก็ยังเป็นเพียงการตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนในระดับพื้นฐาน (basic needs) เท่านั้น จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น (primary survey) ของชุมชนภายหลังจากผ่านวิกฤติการณ์การถูกไล่รื้อและพัฒนาที่อยู่อาศัยแล้ว ได้พบประเด็นที่ส่งผลให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในกระบวนการพัฒนาชุมชน

งานวิจัยนี้ได้ศึกษากระบวนการดำเนินงานของชุมชนคนจนในกรุงเทพมหานครภายหลังจากผ่านวิกฤติการณ์การถูกไล่รื้อและสามารถพัฒนาที่อยู่อาศัยให้มั่นคงได้ด้วยพลังของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาสาเหตุและปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการพัฒนาชุมชน (2) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนให้เกิดกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง งานวิจัยนี้อาศัยแนวคิดการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับชุมชนคนจนโดยใช้หลักการมาภิบาล แนวคิดการสร้างพลังของชุมชน แนวคิดการพัฒนาชุมชนและแนวคิดการจัดการความรู้ เป็นแนวทางในการวิเคราะห์เพื่อหาปัจจัยเสี่ยงจากชุมชนกรณีศึกษา 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนคลองล้านนุช ชุมชนเพชรคลองจั่น และชุมชนเจริญชัยนิมิตรใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนนำร่องของการพัฒนาที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานคร

วิธีการดำเนินงานวิจัยประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชน การสำรวจพื้นที่กรณีศึกษาของการวิจัยด้วยการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ โดยศึกษาข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณจากการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคำถามจากกลุ่มตัวอย่างแกนนำและสมาชิกชุมชนรวม 40 คน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงสาระในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การถ่วงน้ำหนักเพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของปัจจัยและการจัดลำดับความสำคัญของปัจจัย เพื่อค้นหาสาเหตุที่บ่งชี้ถึงความไม่ต่อเนื่องและปัจจัยเสี่ยงที่จะส่งผลให้ขาดความต่อเนื่องในกระบวนการพัฒนาชุมชน

ข้อค้นพบจากการศึกษานี้ ประการแรก คือ ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการพัฒนาชุมชน ดังนี้ (1) ความร่วมมือ/การมีส่วนร่วมลดลง (2) เยาวชนคนรุ่นใหม่ไม่สนใจ

Abstract

During the past decades, slum community problem solved in Bangkok was operating follow community based development approach. That is initiative by grass root movement of housing development for building security housing and building strengthens community by themselves. However, even if communities able solve eviction problem and developed security housing but there just serve only fundamental basic needs. From primary survey after overcome an eviction crisis and developed housing that found key issue that affecting to discontinuity community development process.

This research is based on poor community movement process in Bangkok after overcoming a crisis situation of slum eviction and being able to develop a secured housing by community empowerment. The objectives of this research are (1) to study the reasons and risk factors affecting discontinuity of community development process (2) to propose a development approach for continuity of community development process. This research applies a concept: good governance in low income housing development, community empowerment, community development, and knowledge management in order to analyze the risk factors from 3 community case studies: Klong Lum Noon community; Petch Klong Jun community and Ja Learn Chei Ni Mit Mai community which are pilot communities of housing development in Bangkok.

The research method comprised documents related with concept of community development, a field survey on the case studies areas by observation and interviews with questionnaire. Studying the qualitative and quantitative data obtained from creating a structured interview for sampling; community leaders and members totaled to 40 households. The method used for qualitative data analysis is content analysis and quantitative data analysis uses weighting and ranking significant factors in order to find out the reasons that indicate the discontinuity and risk factors affecting the discontinuity of community development process.

There are 2 findings for this research. Firstly, the research found the risk factors affecting the discontinuity of the community development process to be; (1) community cooperation/participation decreases (2) younger generations are neglect to continue the community development process (3) obligations and lack of discipline in communities finance (4) community leader has too much responsibility leading to the lack of sufficient attention in community development and (5) bad attitude/distrust between each other. Secondly, the research found an indicated point showing a discontinuity of community development as follow: (1) leadership and trust (2) community participation and community volunteering (3) knowledge base, experience and capacity of solving problems (4) community managing system and continuity of coordination with network (5) community member relationship and (6) poverty.

This research proposes a development approach as follows: (1) support of community activities (2) community space management (3) community people latency development (4) community knowledge base creation (5) resolve community poverty (6) coordinate a partnership with local government and (7) develop a community management system. Finally, propose a research finding to communities' representative in order to encourage communities realize the risk of problems and apply the suggestions for continuity community development.

สถานต่องานพัฒนา (3) ภาระหนี้สินและขาดวินัยทางการเงิน (4) ผู้นำชุมชนมีภาระมากไม่สามารถเอาใจใส่งานชุมชนได้อย่างเต็มที่ (5) มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกัน/ขาดความไว้วางใจกัน ประการที่สองได้ค้นพบข้อบ่งชี้ที่แสดงถึงความไม่ต่อเนื่องในการพัฒนาชุมชน 6 ประการ ดังนี้ (1) ภาวะผู้นำและความเชื่อถือศรัทธา (2) การมีส่วนร่วมและอาสาสมัครชุมชน (3) องค์ความรู้ ประสบการณ์และความสามารถในการแก้ไขปัญหา (4) ระบบการบริหารจัดการชุมชนและความต่อเนื่องในการประสานกับเครือข่าย (5) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และ (6) ความยากจน

การวิจัยนี้ได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนให้เกิดกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง 7 ประการ ดังนี้ (1) การส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน (2) การจัดการพื้นที่ของชุมชน (3) การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน (4) การสร้างองค์ความรู้ของชุมชน (5) การแก้ไขความยากจนของชุมชน (6) การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และ (7) การพัฒนาระบบบริหารจัดการชุมชน ทำได้ดีที่สุด ได้นำผลการวิจัยไปเสนอต่อตัวแทนชุมชน เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความเสี่ยงของปัญหาและนำข้อเสนอแนะดังกล่าวไปปฏิบัติใช้เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง